

Csikány Tamás

CZETZ JÁNOS HATÁRŐR ÖRÖKSÉGE

Czetz János honvédtábornok katonai teljesítménye, szerepvállalása a szabadságharcban és az argentin hadügy fejlesztésében minden bizonnyal családjának határőri állásából, az apai példából, illetve abból a közegeből eredeztethető, melyben nevelkedett. A következőkben e háttér néhány kérdését járjuk körbe.

A határőrség szervezése szétválaszthatatlanul összefonódott az 1764. január 7-i madéfalvi vérengzéssel, amelyet méltán tekinthetünk a székely történelem egyik legnagyobb tragédiájának. Akik ismerik e nap, illetve éjszaka eseményeit, okait és következményeit, joggal érezhetik, hogy a határőri rendszer egészen az 1851-es fennállásáig szinte elviselhetetlen terhet, veszteségeket és szenvedést okozott az érintett székely székek lakosságának. Ezzel vitatkozni aligha lehet, és nem is kell. A kép azonban ez esetben is árnyalásra szorul. Az erdélyi határőrvidék az uralkodói akaratnak megfelelően, a Habsburg Birodalom déli határainak biztonságát szolgáló határőrrendszer kiegészítéseként jött létre, felállítására azonban sok szempontból sajátos feltételek mellett került sor. Az 1762-ben indított szervezés eredményeként négy határőr gyalogezredet – két székelyt, két románt – és egy lovasezredet állítottak fel – az utóbbi nevezetesen a székelynek nevezett huszárezred volt. A székelység esetében csak a szabad jogállású lófőket és gyalog férfiakat „írták be” határőrnek. A főembereket, vagyis a primorokat és a jobbgyállású népességet kihagyták a szervezésből, ami tovább mélyítette a szakadékot az egyes társadalmi rétegek között, szinte teljesen megszüntetve az átjárhatóságot. A székely határőrök nem kaptak földet, mint ahogyan ez a határőrvidék más részein történt, hanem saját földjükön és földjükből éltek tovább, amelynek ezentúl nemcsak a család megélhetését kellett biztosítani, hanem a határőr ruházatának, felszerelésének beszerzését és rendben tartását is. Ezért cserébe kezdetben némi adókedvezményben részesültek, amit a napóleoni háborúk alatt adómentességre változtattak. A „székely örökség” ezentúl a katonai érdekeket szolgálta, ugyanis a határőrbirtok elidegenítési tilalma biztosította a családok megélhetését, s így jórészt

mentesítette a kincstárt a határőrvidék fenntartási költségeinek viselése alól. Ugyancsak székely, illetve részben erdélyi sajátosságként jelentkezett, hogy azok a falvak, ahol a határőrök laktak, nem feltétlenül estek a határ közelébe. A szervezés elhúzódnása miatt a bizottságok a könnyebb ellenállást keresve járták a székeket, és ahol csak lehetett, összeírták a családokat – azokat is, akik távolabb laktak a „gránictól”.

A határőrök tehát továbbra is gazdák maradtak, de katonai igazgatás alá kerültek, mely párhuzamosan működött a hagyományos székely közigazgatással. A falusi rendtartások mellett most már a századparancsnokok napi parancsai is meghatározták az egyének és a közösségek életét. A határőrök számára kötelező kiképzéseket szerveztek, amelyekre egyénileg és kötelékekben, szakasz-, század-, osztály- vagy zászlóalj-szinten került sor, nagy ritkán pedig ezredkötelékekben is. A fő feladatuk azonban az a háromhavi szolgálat volt, amelyet két év alatt a határon kellett ellátniuk. Ez a kéthetes váltásokban végzett szolgálat olyan teendőkkal járt együtt, mit például az őrszolgálat, a járőrözés, a csempészek feltartóztatása, a járványügyi rendszabályok betartatása, de rájuk hárult minden más tennivaló is, ami ebben az időszakban adódott. Amikor nem voltak kint a határnál, a határőrök akkor is kaphattak katonai feladatokat. Ilyennek minősült például a futárszolgálat, a parancsnoki állomány kiszolgálása, de ugyancsak ide sorolhatjuk az utak, hidak építésével és javításával kapcsolatos teendőket is. A legsúlyosabb terhet azonban az róttá a határőrökre, hogy háború esetén el kellett hagyniuk családjaikat, a bécsi Udvari Haditanács ugyanis bármikor parancsot adhatott a „táborba szállásra”, vagyis arra, hogy messzi vidékekre vonuljanak harcolni a birodalom ellenségeivel.

Az erdélyi határőrvidék megszervezése, még ha nem is nagyon szokás erről megemlékezni, kétségtelenül jelentős fejlődést idézett elő az érintett vidékek életében. Ha úgy tetszik, parancsra, de be lehetett vezetni egy sor egészségügyi, higiéniai, oktatási, közigazgatási, gazdasági és élelmezési rendszabályt, amelyek komoly életminőségbeli előrelépést jelentettek, és jelentős mértékben hozzájárultak a polgárosodás beindulásához, vagy legalábbis közrejátszottak a folyamat felgyorsulásában. A burgonya- és a kukoricatermesztés szorgalmazása, a védőoltások kötelezővé tétele, a házak és környezetük tisztaságának, rendezettségének megkövetelése, a birtokok és az épületek nyilvántartásainak naprakésszé tétele, a rendszeres iskolába járás ellenőrzése,

mind komoly előrelépést eredményezett. Emellett a háborúk alatt a határőrök Krakkótól Párizsig szinte egész Európát bejárták, egyszóval világot láttak és rengeteg tapasztalatot hoztak haza. Ennek is tulajdonítható, hogy egy idő után a katonaállásúak szemlélete, világlátása, szokásvilága még inkább elvált a jobbágy, vagyis a „provincialista” székelyekétől. A családok elkülönültek, nem házasodtak egymás közt, és a templomban sem ültek egy oldalra – de még egy bálba se mentek, ha nem akartak botrányt. Végül arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy a határőrezredek 1848-ban nélkülözhetetlen erőforrásnak bizonyultak, és ilyen minőségükben is hozzájárultak a székely ellenállás sikeréhez, ugyanakkor fontos szerepet játszottak a szabadságharc erdélyi haderejének létrehozásában és harcaiban is.

A székely határőr huszárezred emberei – bár többségük valóban Székelyföld területéről származott – nem kizárólag a székelyek közül kerültek ki: az ezredhez 101 település biztosított huszárokat, ezek között pedig a székelyföldieken kívül Alsó-Fehér, Torda és Hunyad vármegyei, valamint Fogaras vidéki román településeket is találunk. Az ezredet századonként állították fel oly módon, hogy minden századhoz több település tartozott. A kezdetben önálló századokat kettesével osztályokba szervezték, az egyes osztályokat pedig az őket vezénylő tisztek rendfokozata szerint ezredesi, alezredesi, első és második őrnagyi osztálynak nevezték (a birodalmi haderő minden könnyűlovas ezredénél ugyanez a rendszer volt érvényben). Az ezred megszervezése után az ezredparancsnokság székhelye Sepsiszentgyörgyre került, és ugyancsak itt volt az ezredesi és az alezredesi osztály székhelye is. A századok székhelye változhatott az idők során, a XIX. század elejére azonban a következő rend alakult ki: az ezredesi osztály első századának központja Gidófalva lett, és a székelyeknek ide kellett felépíteniük a századparancsok házát is. A századhoz Sepsis- és Orbaiszék falvai tartoztak. A második század huszárai Erdővidék falvaiból, illetve a Fogaras környéki román településekről kerültek ki, a század parancsnoka pedig Nagyajtán, a falu szélén lakott. Az alezredesi osztály első századának központja Szentkatolnán, a második századé Kézdimárkosfalván volt. Az első őrnagyi osztály parancsnoka Csíkdánfalván, a másodiké Gyergyószentmiklóson lakott. A második őrnagyi osztály elhelyezkedése kívül esett Székelyföldön. Az első század székhelye a Torda város közelében lévő Bágyonban volt, a másodiké

Tövisen. Ez utóbbi századokban zömmel románok szolgáltak.¹ (Az említett két századot eredetileg egy román dragonyos ezred szervezésének szándékával állították fel, de miután erről vagy az Udvari Haditanács, vagy az Erdélyi Főhadparancsnokság lemondott, végül a huszárezredhez osztották be őket.)

A huszárezred 1769-ben a 47. sorszámot kapta, majd 1798-ban megnevezését 11. (székely) huszárezredre változtatták, és ezzel besorolták a birodalmi huszárezredek közé. A székely huszárok először 1778-ban, a bajor örökösödési háborúban kerültek alkalmazásra, ezt követően pedig a Horea–Cloșca-féle felkelés leverésekor bizonyíthatóan felkészültségüket. II. József császár török elleni háborújában a Kárpátok szorosainál, illetve Moldvában küzdöttek, és ekkor alapozták meg hírnevüket is. A szülőföldjükön és annak közelében harcoló székely vitézek Johann Schulz ezredes parancsnoksága alatt nélkülözhetetlené tették magukat, és szinte minden sikerből kivették részüket. Nemes György alezredes, aki később az ezred parancsnoka is lett, illetve Borra József őrnagy, aki szintén betöltötte ezt a beosztást, éppen ezekben az 1788–90-ben vívott harcokban tűntek ki bátorságukkal. Lajos őrnagy, kinek keresztnévét nem őrizték meg a források, a moldvai csaták hőseként vált ismertté.²

Alig fejeződött be a törökök elleni küzdelem, az ezred hat századát már a Rajna vidékére vezényelték. Újabb, szinte folyamatosan tartó háborús időszak vette kezdetét, mely 1792-től egészen 1815-ig tartott. Ezekben a harcokban már részt vett egy bizonyos Czetz János nevű huszár, a honvédtábornok édesapja is. Az idősebb Czetz, a Fogarasi kerület betleni körzetének egyik kis román falujában, Szeszcsorban³ született 1770-ben. A települést jórészt görögkatolikus románok lakták, de valószínűleg élhettek itt katolikusok is, ugyanis ennek a felekezetnek is volt temploma a faluban. A lakosság egy része a 16. (1. román) határőr gyalogezred 10. századának alárendeltségébe tartozott, 130 fő pedig a székely huszárezred ezredesi osztályának 2. századában szol-

1 Amon, Gustav von Treuenfest: *Geschichte des K. k. 11. Huszaren-Regiments Herzog Alexander v. Württemberg 1762 bis 1850 Szeckler Grenz-Huszaren* [A császári-királyi 11. Alexander v. Württemberg huszárezred története 1762-től 1850-ig. Székely határőr-huszárok]. Wien, 1878, 5–6. p.

2 Wrede, Alphons: *Geschichte der k. und k. Wehrmacht. III. Band* [A császári és királyi hadsereg története. III. kötet]. Wien, 1901, 293–295. p.

3 Sănciori (rom.)

gált.⁴ A görögkatolikus örmény származású családról keveset tudunk, de az bizonyosnak tűnik, hogy „összeírt katonacsalád” volt, amiről egy 1828-ban készült minősítő lap tanúskodik. Ugyanezt támasztja alá az a tény is, hogy egy Serban Czetz nevű székely huszár 1788. június 15-én a Bodza-szoros védelménél esett el. Ennek a Czetznek a lakóhelyeként az ezredtörténetben „Sester” falu szerepel, ami valószínűleg a már említett Szeszcsorral lehet azonos. Mindezek alapján nem kizárt, hogy a forrásokban szereplő huszár Czetz János édesapja (és a későbbi honvédtábornok nagyapja) volt.⁵ Furcsa viszont, hogy a fiú csak 23 éves korában állt katonának, holott a szolgálati idő kezdetét a szabályzat a határőrök esetén 18. életévben határozta meg. Elképzelhető, hogy János vagy Johann második fiúgyermek volt, s mivel csak egynek kellett huszárnak lennie, így az 1793-as háborús évben önként jelentkezhetett, erre azonban nincs bizonyítékunk. Az is lehet, hogy tanulmányai miatt „rukkolt” be később – az a tény, hogy a magyar és német nyelv mellett latinul is jól beszélt, mindenképpen valamiféle iskolázottságra utal. Tény az, hogy Czetz Jánost 1793. március 1-jén mint határőr állású férfit sorozták be, és bizonyára igen derekasan szolgálhatott, mert egy év és három hónap után altizedes, majd újabb nyolc hónap után már tizedes lett. Több mint két éven át nem változott a rangja, 1797. június 1-től azonban három éven és két hónapon át már mint őrmester vitézkedett.

A huszárezred századai 1793-tól négy éven át folyamatosan a Rajna-vidéken állomásoztak, ahol több ütközetben is részt vettek. A huszárok elő- és utóvédfeladatok végrehajtására, illetve portyázásra különösen alkalmasak voltak, mint ahogyan arra is, hogy hirtelen lepjék meg az ellenséget, vagy esetleg más, a váratlanságot előtérbe helyező vállalkozást hajtsanak végre. Számos olyan hely akadt, ahol kitűntek vitézségükkel, de ezek nevei ma már nem sokat mondanak az átlagolvasónak. Tudjuk azonban, hogy 1796. szeptember 3-án, a Würzburg környéki harcokban Czetz lovát ágyúgolyó találta el, aminek következtében a huszártizedes földre esve egy kőbe ütötte fejét. Ez a baleset

4 Treuenfeld, Ignaz Lenk von: *Siebenbürgens geographisch-, topographisch-, statistisch-, hydrographisch- und orographisches Lexicon*. Vierter Band S-Z [Erdély földrajzi, topográfiai, statisztikai, vízrajzi és orográfiai lexikona. Negyedik kötet S-Z]. Wien, 1839, 186. p.

5 Amon 1878, 51. p.

maradandó károsodással járt nála: időváltozáskor többnyire fejfájás kínozza, és szédült is.⁶

A campoformioi béke megkötése után a huszárezred Csehországba vonult, és itt töltötte a következő hónapokat. A nyugodt időszak azonban hamar véget ért, és 1799. január 10-én már Felső-Pfalzba vezényelték a huszárokat.⁷ Amikor elfoglalták a számukra kijelölt helyeket, az ezredesi osztály 1. századának parancsnoka, Ludwig Burkhard kapitány parancsot kapott, hogy szállja meg Rastatt városát, és készítse távozásra az ott időző francia követeket. A Badenben található rastatti erődben már 1797. december 9. óta béketárgyalások folytak Franciaország és a Német-római Birodalom képviselői között, amelyek igen elhúzódtak, és egyre világosabbá vált, hogy a felek nem fognak megegyezni egymással. A tárgyalások alatt ráadásul megalakult a második franciaellenes koalíció is, és az újabb háború kitörése már küszöbön állt. Az osztrák követek – köztük Klemens Metternich gróf – április 13-án hagyták el a várost, és kinyilatkoztatták a tevékenységük felfüggesztését. A francia követek viszont késve, csak többszöri felszólítás után indultak el Rastattból.

Burkhard kapitány április 28-án kapta meg a fentebb említett parancsot, és este hétkor szállta meg a várost és környékét. Ezt követően járőröket küldött ki a vidék ellenőrzésére, ugyanakkor utasította egyik tisztjét, hogy egy trombitás kíséretében keresse fel a francia követeket, akik egyik városbeli kastélyban laktak, és adja át nekik Barbaczy József ezredes ezredparancsnok távozásra felszólító levelét. Bonnier, Roberjot és Jean Derby követek, akik a mainzi választó követségének útlevelével rendelkeztek, családjajaikkal és kíséretükkel aznap este kilenc órakor indultak útnak.

A nyolc hintó és szekér éppen csak elhagyta a várost – alig ötszáz lépésnyit haladtak –, amikor a bozótosból egy csapat lovas támadt rájuk. Sötét, esős éjszaka volt, minden kocsinál fáklyák égtek, s előttük az utat is meg kellett világítani. A támadók Jean Derby követet, aki a feleségével és a lányával utazott az első kocsin, a nejével együtt leszállásra kényszerítették, majd két szablyavágást mértek rá. Az ismeretlenek ezt követően kirabolták és az árokba gurították a holtak

6 Kriegersarchiv Wien (KA), Hofkriegsrath (HKR) 1829. G-5-223 Nr. 1459. Kt. 2175. Orvosi felülvizsgálati lap 1829. január 21.

7 Amon 1878, 179. p.

Illustrierte Chronik der Zeit.

9

Der Rastatter Gesandtenmord. Originalzeichnung von W. Friedrich. (S. 19.)

Chronik n. 1888.

2

A rastatti követgyilkosság

vélt testet. A követ azonban nem halt meg, csupán súlyosan megsebesült, s amikor támadói már nem törődtek vele, az erdőbe menekült. Közben a hölgyektől is elszedtek mindent, ami értékes lehetett, velük azonban más baj nem történt. A rablók hasonlóképpen megtámadták a második kocsit is, amelyben egy titkár és a komornyik ült, akiket szintén kiraboltak, de más módon őket sem bántalmazták. Megölték viszont Bonnier-t, aki a harmadik kocsiban utazott, és ugyanerre a sorsra jutott a harmadik követ, Roberjot is. Ez utóbbi kocsiját, mely ötödik volt a sorban, körbevették, a követet pedig felszólították, hogy mutassa fel utazási okmányait. Roberjot állítólag remegve eleget is tett az utasításnak, és egyúttal mondta a nevét is, de ez sem segített rajta: kiráncigálták a kocsijából, és több szablyasújtással a földre terítették. Feleségét, aki a követ segélykiáltására ki akart ugrani a kocsiból, a komornyiknak sikerült visszatartania, a férfit azonban addig ütötték és szúrták, míg meg nem halt (az asszony e drámai eseményeket a későbbiekben részletekbe menően elmesélte). A követ megölése után a lovasok az összes kocsit kirabolták, majd ellovagoltak. Az esemény a rastatti követgyilkosság néven vált ismertté, és német, illetve francia területen egyaránt óriási visszhangot váltott ki. A büntett elkövetésével a közelben állomásozó székely huszárokat vádolták meg.

II. Ferenc császár egy 1799. június 6-án keltezett dekrétummal visszautasította azokat a vádakat, melyek a bécsi kabinetnek, illetve a császári család egyik tagjának tulajdonították a támadást, ugyanakkor pedig egy több hónapig elhúzódó vizsgálat vette kezdetét, mely feltehetőleg eredménytelenül zárulhatott, mert egyetlen megállapítása sem jutott napvilágra. Társasági körökben azonban még sokáig találgatták, hogy ki lehetett az ügy mögött. Egyesek tudni vélték, hogy a támadásra azért került sor, mert a bécsi kabinet a francia követek dokumentumaihoz kívánt hozzájutni. Felmerült az is, hogy egy bizonyos Lehrbach gróf, aki benne volt a birodalmi tárgyalóköldöttségben, a székely huszárok parancsnokát bízhatta meg „az arcátlan Bonnier-re néhány pálcaütést elhelyezni”. Állítólag a gróf később sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy utasítását ily módon értelmezték – vagy, ahogy ő fogalmazott, hogy a „*durva*” székelyek ezt az utasítást ilyen hajmeresztő és „*utálatos*” módon túllépték.⁸ Az ezred történetírója ezzel szemben

8 *Illustrierte Chronik der Zeit*, 1882, 19–20. p.

ügy vélekedett, „ennyit biztosan állíthatunk, hogy nem a székely huszárok voltak a gyilkosok”⁹ Az ügyben indult vizsgálat során kihallgatták az ezredparancsnokot, a századparancsnokot és néhány huszárt is, Czetz János őrmester azonban nem volt a gyanúsítottak között.¹⁰

A második koalíciós háború csatatarein néhány székely huszárszázadnak ismét volt lehetősége bizonyítani rátermettségét, aztán az 1800-as év újra békét hozott, bár a fegyvernagyválasztás ezúttal sem tartott túl sokáig. Czetz János ez év nyarán már ezredadjudánsként, vagyis segédtszázadként szolgált. Az erre vonatkozó parancsból az derül ki, hogy 1800. augusztus 1-től látta el az ezzel a beosztással járó feladatokat.¹¹ Két évvel később, 1802. augusztus 18-tól már alhadnagyként találkozhatunk vele. A tiszti előléptetését minden bizonnyal kiváló felkészültségének és szellemi képességeinek köszönhette. A már említett minősítés szerint „elvégezte a latin iskolákat, beleértve a filozófiát is, jól ismeri a német nyelvet és a számtant, továbbá rendelkezik némi történelmi, földrajzi és mezőgazdasági ismerettel.” Ez a tudás elengedhetetlen volt egy törzsben dolgozó tiszt számára. Emellett udvarias, szerény, de ugyanakkor bátor, döntésképes személyiségnek ismerték, jó lovasként tartották számon, és azt is feljegyezték róla, hogy nem voltak káros szenvedélyei.

A székely határőrezredek a harmadik koalíciós háborúból sem maradhattak ki. Az oroszokkal szövetségben vívott háború döntő csatáját Morvaországban, német nevén Austerlitz várostól jó néhány kilométerre vívták meg. Egy 1827-ben készült haditudósításnak köszönhetően, melyet az 1878-ban megjelent ezredtörténet is majdnem szó szerint idéz, a csatában részt vevő magyar csapatok közül a székely huszárok harcáról tudunk a legtöbbet.¹² Az ezred augusztus elején kapott parancsot, hogy békeelhelyezési helyeiről vonuljon a kijelölt gyülekezési helyekre. Ennek megfelelően az ezredesi és az 1. őrnagyi osztály két-két századának Sepsiszentgyörgyre, az alezredesi osztály

9 Amon 1878, 182. p.

10 A kihallgatási jegyzőkönyveket közli Criste, Oscar: *Beiträge zur Geschichte des Rastatter Gesandten-Mordes 28. april 1799*. Mittheilungen des k. und. k. Kriegs-Archivs XI. Wien, 1899.

11 Amon 1878, 202. p.

12 KA Alte Feldakten. Karton 1351. 1805. Deutschland (Hauptarmee) 1805-13-68. és Amon 1878, 212–240. p.

századainak pedig Tövisre kellett menniük.¹³ Az ezredet augusztus 18-án utasították, hogy készüljön fel az elvonuláshoz Bécs felé. A kötelező szemlék után báró Gabriel Geringer ezredes vezetésével a Sepsiszentgyörgyön álló két osztály Nagyszebenbe vonult, ahol a harmadik is csatlakozott hozzájuk. Szeptember 1-jén innen indultak tovább, s alig egy hónap elteltével, 30-án Pestnél pontonokon átkeltek a Dunán. Innen Bécsen át menetelve október 26-án Amstettenbe érkeztek, ahol parancsot kaptak arra, hogy csatlakozzanak a tartalék hadtestéhez. Ezt követően az ezred részt vett a Bajorország felől visszavonuló császári sereg fedezésében,¹⁴ miközben többször harcba keveredett a franciákkal – így például november 9-én Pottenbrunnál is. A hónap utolsó napjaiban, amikor a szövetséges hadsereg már Austerlitztól keletre állt, Geringer ezredes néhány huszárral és kozákkal a híressé vált pratzeni magaslatról igyekezett szemmel tartani a franciákat. Az ezred ekkor – többek között a két székely határőr gyalogezreddel és a 4. (Hessen-Homburg) huszárezreddel – a báró Michael Kienmayer altábornagy vezette elővéd hadosztályhoz tartozott.

A csata előtti napon, december 1-jén a hadosztályhoz tartozó lovasság folyamatosan felderítést végzett, miközben már kisebb harcok is kialakultak a két fél lovasai között. Ebben tevékenyen részt vett a székely huszárok alezredesi osztálya is.¹⁵ Este ideiglenesen osztrák sivalizserek¹⁶ szállták meg a leendő csatatér szélén lévő Tellnitz nevű falut, elűzve a környékről a francia századokat. Erről az esetről értesítették Napóleon császárt is, aki azonnal a helyszínre sietett, szemrevételezés közben azonban elvesztette a lovát, és így kénytelen volt egy darabig gyalogosan közlekedni. Amikor a francia katonák felismerték a császárt, fáklyákat gyújtottak és ünneplésbe kezdtek. A székely huszárok észlelték ezt az eseményt, és mindent pontosan jelentettek a főhadiszállásnak.

Az éjszakai felderítő harcok után reggel hét és nyolc között néhány osztály huszár ismét Tellnitz felé járőrözött és megállapította, hogy a

13 A huszárezred nyolc huszárszázadból állt, melyeket kettesével osztályokba szerveztek. Az ezredesi osztály az 1. és a 2., az alezredesi osztály a 3. és a 4., az 1. őrnagy az 5. és a 6., a 2. őrnagy az osztály a 7. és a 8. századból állt.

14 Az osztrák haderő jelentős részét Napóleon császár Ulmnál bekerítette és fegyverletételre kényszerítette.

15 Amon 1878, 230. p

16 könnyűlovasok

falut a franciák újra megszállták, és hogy biztosításként egy kisebb lovas kötelék áll a környéken. Ezután megkezdődött a támadás. A Kienmayer-hadosztály feladata a már többször említett Tellnitz falu elfoglalása volt, melyet néhány óra alatt sikerrel megoldott. A csatában azonban Napóleon lángesze döntötte el. A francia csapatok a szemben álló szövetségeseket mindenhol legyőzték, így a székely huszároknak nem maradt más feladatuk, mint a visszavonulás fedezése. A huszárok Geringer ezredes vezetésével még Tellnitz előtt harcba keveredtek, sőt két század ellentámadásra is vállalkozott, de ez már nem változtatott a helyzeten. Ekkor sebesült meg a huszárezred parancsnoka is, akit három huszár vitt a gyülekezőhelyre. Az orosz gyalogság lassú visszavonulásának fedezése rendkívüli feladatot rótt a lovasságra, és ez csak nagy áldozatok révén volt megoldható.

A sikeres nap végén Napóleon – egyrészt a sötétedés, másrészt a csapatok fáradtsága miatt – nem rendelte el az ellenséges csapatok üldözését. Ezen a napon így is döntő győzelmet aratott a „három császár” csatájában. Az orosz-osztrák seregek 25-27 000 embert veszítettek, a francia veszteségek ennél jóval szerényebbek voltak. A 11. huszárezredből hatan meghaltak, ugyanennyien megsebesültek és tizenketten eltűntek.¹⁷

A Napóleon és Ferenc császár közötti megbeszélésre és a fegyverszünet aláírására néhány nappal később került sor. Az osztrák uralkodó kíséretét a székely huszárok adták, így ők néztek farkasszemet a szintén kíséretként ott lévő francia katonákkal. A megállapodás Ferenc számára olyannyira megalázó volt, hogy állítólag az aláírt szerződést leginkább megsemmisítette volna. Ezt onnan tudjuk, hogy *„...kiszemelték a táborban volt székely huszárokat, kik vitézségükről s elszánt bátorságukról híresek valának; kiszemeltetett közülök tizenkettő, kik úgy titkon nyert utasításaikhoz híven a kedélyesen üggető francia tiszteket a ligetszerű terepen villámgyorsan s észrevétlenül megkerülték s egy magános háznál váratlanul megtámadták. A meglepettek megkísérlék ugyan a védekezést, azonban rövid ellenállás után egynek kivételével valamennyit levágták s az okmányt szerencsésen visszahozták. A zavarban megmenekült francia tiszt jelentéstétele nagy megütközést és sensátiót okozott a győztes táborban, hol a legyőzötteket cselszövással vádolák; mi több, a hír egyenesen*

17 Amon 1878, 238. p.

a székely huszárokat jelölé meg a cselszövény eszközéül, mert a csodásan megmenekült francia emlékezetében a támadó huszárok öltözete és száma tisztán megmaradt. Megindult tehát a nyomozás, annál inkább, mert az osztrák rész ez eseményt oly színben igyekezett feltüntetni, mintha a támadást a cirkáló huszár csapat saját ösztönéből, vagy zsákmány utáni vágyból követte volna el; nehogy azonban szembesítés folytán a résztvevőkre ráakadjanak, intézkedés történt, hogy a tizenkét huszár a szigorú titoktartásra megeskettessék s azonnal hazájába visszabocsáttassék. Ily módon az ügy nagyobb következtetések nélkül eltusoltatott. A haza eresztett vitézek közt volt a többi közt Egerbegyi Sükösd, Bikfalvi Fejes és Nagybaconi Nagy Ferenc.¹⁸ E történetet azért fogadjuk kételkedve.

Hol járt eközben Czetz, aki ez év október 16-tól már főhadnagyként szolgált? Ő az ezred poggyászoszlopának, „trénjének” volt a parancsnoka. Amikor az ezred a hadjárat kezdetén Alsó-Ausztriába, Amstetten közelébe érkezve megállapodott, Czetz főhadnagyt az ezred fegyverzeti kocsijaival, az egyéb poggyással, a legyengült lovakkal és a ló nélküli emberekkel St. Pölten mögé küldték vissza. Ezt követően az ezred a szövetséges csapatokkal együtt visszavonult Morvaországba, Czetz pedig november 14-én Lundenburgba¹⁹ vezette vissza kocsioszlopát, közel a magyar határhoz. Amikor a franciák elérték Brünnt, a huszárezred készleteit szállító oszlop Trencsén vármegyébe vonult vissza, innen igyekezett ellátni az ezredet. Az összegyűjthető élelmiszer és ellátmány hiánya miatt a szállítószekereknek azonban folyamatosan vándorolniuk kellett, hogy készleteket szerezzenek, illetve hogy azokat eljuttassák az ezredhez. Czetzék közben Trencsénből Árvába, majd lengyel területekre vonultak. Innen a csata után Sziléziába, majd Csehországba rendelték a szekérkaravánt, útközben pedig össze kellett gyűjtenie minden megfogható embert, kóborló különítményt. Czetz és csapata december második felében érkezett Neutitscheinbe²⁰, ahol a főhadnagy az Olmützből érkező orosz csapatokat és szállítmányokat irányította, ezek menetét támogatta. A csapat február 9-ig maradt itt. Ezen a napon Czetz és különítménye végre megkapta a parancsot, hogy csatlakozzon az ezredéhez. A székely huszárezred századai és ellátói

18 Lehoczky Tivadar: Székely huszárok s az austerlitz békeokmány. *Hazánk. Történelmi Közlöny*, 1889. 5. sz. 376. p.

19 Břeclav

20 Nový Jičín

– tehát mindenki, aki túlélte a háborút – április 16-án érkezett vissza Sepsiszentgyörgyre.²¹

A későbbiek folyamán az ezred részt vett az 1809-es, majd az 1813–14-es háborúban is. Közben Czetz 1809 februárjában másodkapitányi kinevezést kapott a 2. őrnagyi osztály 1. századához, majd 1814-ben első kapitánnyá léptették elő. Ekkor már az ezredesi osztály első századát vezette. A háborúból visszatérve el is foglalhatta a gidófalvi századparancsnoki házat.

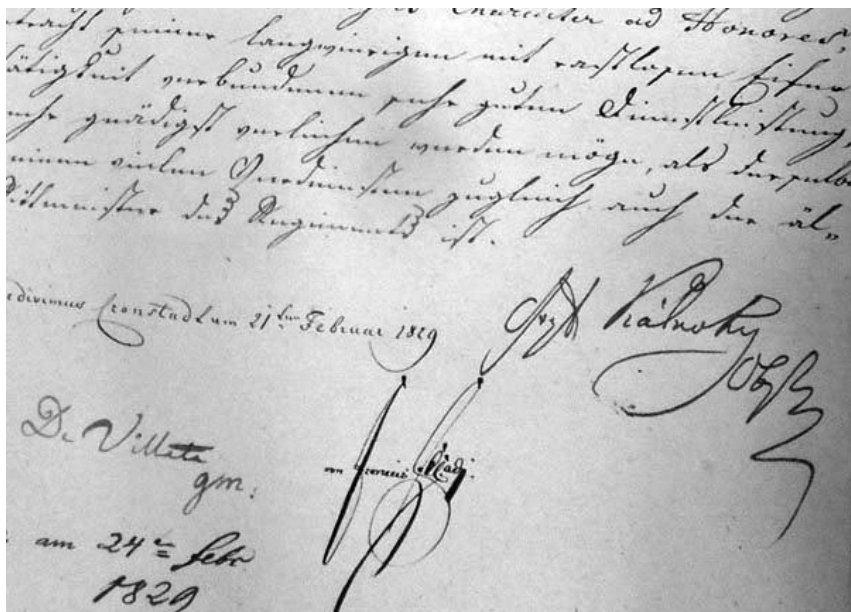
Czetz kapitány számára ezt követően az egyáltalán nem nyugalmas békeidőszak következett. A század kiterjedt területén a katonai rend fenntartása, a mindennapi élet irányítása, a vegyes lakosságú települések viszályainak, pereinek intézése, s mindenekelőtt a szolgálatok és a kiképzés megszervezése számtalan megoldani való gondot jelentett. Közben még egy baleset is érte, mely a már említett orvosi jelentésbe Dr. Madáts Dániel ezredorvosnak köszönhetően a következőképpen került be: *„Fájdalom a bal vállízületben, amely az időjárás változásakor is jelentkezik, 1826-ban a lovasiskolában egy lóval való és következésképpen szerzett zúzódás miatt, amely olyan súlyos volt, hogy hat hétig kezelték, amíg teljesen meg nem gyógyult.”* Mindeközben a kapitány feleségével öt gyermeket is felnevelt.

Czetz János nyugdíjazását Kálnoky János ezredes ezredparancsnok kérvényezte 1829-ben a nagyszebeni erdélyi főhadparancsnoknál. A kérvény elkészítése előtt az ezredorvoson kívül véleményt mondtak tisztársukról az ezred vezető tisztjei, s még előző év októberében elkészült róla egy minősítési lap is. Ez utóbbiban már megfogalmazódott az, hogy korára való tekintettel romlott az ítélőképessége, s már önálló döntésekre kevésbé alkalmas. Azt azonban az ezred alezredese és őrnagyai is egyértelműen javasolták, hogy nyugdíjba vonuláskor kapja meg a tiszteletbeli őrnagyi rangot. Ezt hosszú szolgálatával, a hadjáratokban mutatott teljesítményével, áldozatkész szolgálatával mindenképpen kiérdemelte. Ezt az ezredparancsnok elfogadta és február 21-én e szerint fogalmazta meg levelét, amit így fejezett be: *„Kérem, hogy a kért tiszteletbeli címet ítélje oda, tekintettel hosszú és igen jó szolgálatára, amely fáradhatatlan buzgalommal és aktivitással párosult,*

21 Amon 1878, 241–242. p.

annál is inkább, mivel számos érdeme mellett ő az ezred legidősebb kapitánya is.”

Czetz őrnagy hivatalosan 1829. április 16-án kapta meg a végkielégítést és lett nyugdíjas. A megérdemelt pihenés azonban nem tartott sokáig, ugyanis 1832. március 19-én Gidófalván elhunyt.²² Az őrnagy János nevű fia tízévesen vesztette el édesapját, de úgy tűnik, zsenge kora ellenére is úgy érezte: apja öröksége őt is kötelezi.

Kálnoky ezredes levelének részlete (Kriegsarchiv)

²² KA Pensionsbuch. Majore III. köt. 53. p.